

Нохчийн литературин 5 – 9-чуй классашна лерина программа

Кхеторан кехат

Нохчийн литературин коьртачу йукъардешаран ишколана лерина программа хIоттийна:

- Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьртачу дешаран программин буха тIехь;
- С.Э.Эдиловн нохчийн литературин герггарчу хьесапехь йолчу программин буха тIехь;
- ЭгIаштара юккъера йолчу ишколин дешаран хьесапан буха тIехь;
- ЭгIаштара юккъера йолчу ишколин коьрта дешаран программин буха тIехь.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Iалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похIмаш кхио а, коьрта гIиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гIиллакхе-этикин а кхиаран тIегIа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маIна а девзаш, литература Iаморо шегахь къонахчун амал кхиайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу гIуллакхдаран план а.

Карара программа бух хилла лаятта авторийн дешаран программаш хIитторехь а, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет хьобхучу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархойн белхан программа хIитторехь а. Авторийн а, белхан программаш хIитточара а хьехаран материал къепе йалорехь и Iамо раж къасто а, дакъойн а, теманийн а сахьташ дIасхьадекъа а шен некъ кховдо а мега.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личностъ кхиоран процесехъ коърта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахъ къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехъ, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехъ а, карайерзорехъ а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхъене къоман исторически зераш дІакховдорехъ а. Билггал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш махиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехъ а, шеца иза Іалашйарехъ а ша-тайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коърта долчу декъана оьрсийн маттахъ дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахъ ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехъ, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Іилманан агІонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахъ дуьйций хайитарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахъ ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тІаьхъенера тІаьхъене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дІакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо кхочушйан йеза рогІера Іалашонаш:

- нохчийн литературехъ эстетикин агІонхьара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман

синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехъ кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схъайогӀу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Таморан кха тӀе ваккхар, къоман культурин тӀаьхьалонна йукъавалор.

- къоначу тӀаьхьенехъ дӀайахначуй, карарчуй, йогӀур йолчуй заманийн уьйр ларӀан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларӀарехъ жобпалле хилар кхоллар;

- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехъ личностана кхиаме социализаци а, ша шагехъ стогалла кхиорна обьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхиайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тӀехъажийна роӀера хьесапаш кхочушдан:

- тӀаьхьенера тӀаьхьене историко-культурни, обздангаллин, гӀиллакхийн мехаллаш дӀакховдоран хьокъехъ ненан меттан нохчийн литературин маӀӀнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехъ йолу къоман ша-тайпана синьобздангаллин а, материални а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехъ нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, обздангаллин а маӀӀна билгалдаккхар; йешначун хьокъехъ мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

- Ӏер-дахарехъ а, дешаран процессехъ а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукъачу хенахъ йешарна ханна план хӀоттор, нохчийн маттахъ шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехъ йешарца дуьне довза а, дуьненахъ ша дӀалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечӀар а.

**ХЪЕХАРАН ПЛАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА»
ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ**

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хIоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукьарчу дешаран программни буха тIехь, иза лерина йу дешаран 338 сахьтана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 68 с., 8 кл. – 68 с., 9 кл. – 66 с.). Программин инвариантивни дакъош Iаморна лерина 296 сахьт ду. Белхан программа вариативни декъана программа хIоттийнчу авторша хаьржинчу говзаршна лерина йолу йешаран хенан резерв лаьтта 54 дешаран сахьтах.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукьалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

5 класс

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Тамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Добьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк къовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литературин туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешаран литература

С. Бадуев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

Г. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

І. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угІуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

І. Ахмадов. «Къонахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттагІалла».

Х. Сатуев. «Лаьмнийн къоналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гІулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьобжура иза».

Дикаев М. «БІаьстенан аматаш».

Берийн журнал «СтелаІад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, тексташца болх бар.

XXI бешаран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».

М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».

А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».

С. Мусаев. Рассказ «Хьайбанан чам».

М. Ахмадов. «Ушурма волчоь, хьошалгІахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочйинарг Сулаев М.).

6 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».

«Ницкъ болу Солса».

«Гермачигара наьрташ».

«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

І. Гайсултанов «Нийса кхиэл».

Х. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».

Х. Ошаев «Чайра».

І. Мамакаев. «Дагалецамаш».

Х. Сайдуллаев. «Ненан бІаьрхиш».

М. Сулаев. «КІанте».

Х. Эдилов. «Ненан безам».

А. Джунаидов «Белхи».

А. Айдамиров. «Вина мохк».

Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе бӀаьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «БӀаьсте».
М. Кибиев. «Меттан сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара цӀе».
Э. Мамакаев. «ХӀорд».
Ж. Махмаев. «Ӏаьржачу баьпкан юьхк».
С. Дакаев «ТӀамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некьлацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некь» .
С. Курумова «Шовданехь» .

Кхечу къаьмнийн литература

Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».
«Нохчийн шира илли».
«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

М. Мамакаев «Даймехкан косташ».
Б. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».
Г. Мамакаев. «Берзан бекхам».
Х. Ошаев. «Иччархо Абухьяьжа Идрисов».
А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».
Г. Гайсултанов. «Болат-ГӀала йожар» (дацдина).
А. Айдамиров. «МухӀажарш».
Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».
М. Кибиев. «Дош».
А. Джунаидов А. «ХӀоььнаш».
С. Гацаев. «Дарц».
А. Кусаев. «Амалехь диканиг».
Ш. Рашидов. «Ден весет».
М. Дикаев. «Нохчо ву со».
С. Дакаев. «Куйно хотту».
Г. Шайхиев. «ЧӀагӀо».
А. Бисултанов. «Хьайбахахь язйина байташ».
В-Хь. Амаев. «Генарчу денон туйра».

С. Курумова. «Дохк» / (дакъя).
Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчохь».
С.-Хь. Нунуев «Юнус».
М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».
М. Ахмадов «Кхаа вешех туйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Лаьнан Гуьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «Таьххьарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илли».
«Эвтархойн Ахмадах илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадиев С. «Олдум».
М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».
М. Сулаев. «Цавеза доттагI».
А. Сулейманов. «Дог дохден цIе»; «Дахаран генаш».
I. Хамидов. «ДIа – коч, схьа – коч».
Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».
I. Шайхиев. «Дарцан буса».
М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъя).
С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьокх» (йацйна).
Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».
М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».
А. Бисултанов. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ»; «БIаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош».
Сатуев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хьаькхна буц».

9 класс

Халкъан барта кхолларалла

Турпалаллин иллеш «Геркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан,
Адин Сурхон илли».
«Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли».
Туйранаш, шира дийцарш, аларш.

Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда»
Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла:
І.Дудаевн, М. Сальмурзаевн, І. Нажаевн, Ш. Айсхановн. Поэзига, прозига
хъажар.

Ш. Айсханов «Мало-хало».

С. Бадуев. «Бешто».

Сийлахь-боккхачу Даймехкан тІамах лаьцна говзарш.

І. Мамакаев «Дерриге а тІамна», «Даймехкан тІом болчохь», очерк
«Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «И йоьлхуш яц», «КІиллочунна».

М. Сулаев «ГІовтта», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТІемало – хьуна».

І. Мамакаев. «Кавказа латта», «ЙоІе», «Даге», «Сайн кІанте», поэма
«Нохчийн лаьмнашкахь».

А. Айдамиров «КІант веллачу дийнахь» (дийцар).

М. Сулаев. «Сай»; Сох муха эр ду адам», «ДоІа», роман «Лаьмнаша ца
дицдо» (кортош).

І.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш».

С. Гацаев. «Буьйса хаза, буьйса тийна», «БІаьсте кхечи», «ХІай, йоІ,
делхьа, собарде».

Н. Музаев. «Селима дуьйцу».

С. Курумова «Жарманан некъ».

М. Мусаев «Таймин Бийболат» (роман йукъара кийсакаш).

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буьйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохь», «Сан ненан маттахь ас язйо».

Ш. Окуев «Лайн тІехь цІен зезагаш» (роман йукъара кийсакаш).

М.-С. Гадаев «Даймехкан лобмашка», «ДоттаІашка».

И. Эльсанов «КІайн коч».

М. Ахмадов «Дечиган тайнигаш».

М. Бексултанов «Сан вешин тІехьийза йоІ».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хьан цІийнах йара-кха со, Нохчийчовь, хьан
цІийнах йара».

М. Айдамирова. «Лаьмнийн хІайкал» (кийсак).

А. Ахматукаев «Машаран хІайкалш» (Айдамирова Машаран
«Лаьмнийн хІайкал» романах лаьцначу статьян кийсак).

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

**«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ
КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ**

Коьртачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Иамор хьажийна ду дешархой роГера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша кьобалйна тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллех пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тIецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гIуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гIуллакхаллехь (волонтералла, нахана гIо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Иамор, Россин Федерацин а, шен кьоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Иилманан, искусствон, спортан, технологин, тIеман а, белхан а хуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тIаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь

а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маърша, жобпалле хилар.

- **синоьздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тӀелаткъамах кхеташ хилар, исбаьхъа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьӀне хетар, тайп-тайпанчу искусствощкахъ шен меттиг каро хъажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хӀума йаар, гигиена ларйар, садаӀаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хӀуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегӀан а, синан а могошалла талхош йолу хӀуманаш цалелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахъ а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Ӏаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехъ шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дӀа а шен Ӏалашонашка дӀаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шеггахъ сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг Ӏалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен Ӏалаташ тӀелаца хаар, уьш нисдан деза хъажа везар.

- **къинхъегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахӀиттийна декъарш кхочушдан Ӏалашонца жигара дакъалацар (добзалехъ, Ӏалин, кӀюштан йукъардешаран дешаран организацехъ), йукъараллин а, технологически а Ӏуллакх а, болх а дӀаболо, дӀахӀотто хаар, тайп-тайпана Ӏуллакхаллин план хӀотто а, иза кхочушйан а Ӏамар, тайп-тайпана къинхъегаман корматаллаш Ӏамор, корматаллин йукъараллехъ дӀатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Ӏаламан а, Ӏилманийн а хааршна тӀе а тевжаш, гонахьарчу Ӏаламан хьокъехъ хьалхахӀуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Ӏаламан пайдехъ хин долу Ӏуллакхаш дӀадахъа план хӀоттор, экологин культурин

тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахъара Iалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Iаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зIе латтош волу гражданинан маъIна довзар, экологин хьежамашна лерина гIуллакхаллехь жигара дакъалацар.

• **Iилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Iилманан системехь адам а, Iалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тIе а тевжаш, адаман Iаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахъар.

Йукъараллин а, Iаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

Дольшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьаьжжана йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зIе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцу хьелашкахь, шен компетенци тIегIа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гIуллакхехула а, цуьнца цхьаьна кхечу адамашка а хьобжуш Iамар, церан керлачу хааршна тIекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхьаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тIегIа довзар, шен кхиаран план хIотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепци декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Iаламца, йукъараллин, экономикакин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Iаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Iалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гIуллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гIуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

Дешаран универсальни довзаран дараиш карадерзор:

Коьрта маъинийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Юрайахар а, къастор;
классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан
жамІ даран а, дустанан а. критерешна а бух бало;

хьалха хІиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила
догІурш а, бІостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила
догІурш а, бІостанехь дерг а Юрадаккхаран критереш йало;

хьалхахІоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефецитахь къастор;

хиламаш а, процессаш а Іаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор,
дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамІ дар,
аналогица догІуш ойланехь сецначун жамІ дар, вовшашца уьйр йолчарах
гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант
вовшаш йустар, уггаре гІолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гІирс санна хаттарех пайдаэцар;

догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп
лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун
аргументаци йалор;

ша хІоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дІайахьар,
талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-
талламан уьйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) сьхахиллачу хаамийн бакъхиларх
пайдэцаран мах хадор;

дІабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамІийн ша формулировка йар,
хиллачу жамІийн бакъхиларан мах хадоран гІирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тІаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз
йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу
хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хІиттийна дешаран декхарш а, тІейихкина критереш а кхочушйан
хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гІирсех
пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн,
гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогІу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш),
шен лаамехь информаци дІагайта йогІуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу

схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хъехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, комуникативе дараи карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, лалашоне а, къамел даран хъелашка хъаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а длагайта, къамел даран невербале гирсаш бовза, социале билгалонийн маьнех кхетар, лотбаккхаме хъелаш кхуллу таронаш йовза, лотбаккхамаш кладбан, бартбан, кхечеран лалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана доглуш долу хаттарш хиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хъаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хъаьжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хиттор.

Шен лаамехь гуллакх дладахьар: билгал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а голехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хиттийна лалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гуллакхан лалашо теэца, и кхочушйан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тедилларш кхочушдан, муьтахь хила, цхьаьна бечу белхан длахиттаран план хитто, цу балха йукъахь хлораннан меттиг къасто, белхан лалашонаш вовшашна йукъахь, хлораннан тароне хъаьжжана, дасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан лалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараи карадерзор:

Ша шен къепе хиттор: дахаран а, дешаран а хъелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам телочуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, ламочу объектех хиьначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана боглуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила,

хийцалучу хьелашка хьабжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамгийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьабжжана, гуллакхаллин йукъа коррeктиваш йало, галаташ къасто, лалашонан а, хьолан а жамца богу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хотто, кхечун бахьанех, лалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, галат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМЦАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу гергарчу белхан программа карайерзоран предметан жамцаша гайта деза:

1) кхин дла шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, ламоран а ладамаллех кхетар; хокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш ламоран буха тлехь ненан мотт ламоран коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца длаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хуманан хьесап доккхуш, къамел дан ламор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар ламо кхиор;

6) илманан а, гуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто ламар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цъа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехъ къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзариин коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оздангаллехъ ша къастор, Россин халкъан культурин говзариин а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехъ нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехъ зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цъана йа масех говзариин турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзариин йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахъа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзариин эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоздангаллин мехаллашна тIаьхъа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схъайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзариин тематика йобзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культури а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин а гIонхьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Иилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокьехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

5 класс:

- Россин кхидолчу къаьмнийн культурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукъуйлу ойланехь нохчийн къоман культури а, оздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, культури а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;

- нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;

- гIехьажадечу хаттарийн буха гIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культури комментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхаллин хьокьехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха

бан хаарш хила а.

6 класс:

- Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туьйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тIегIанехь царна йуккъехь зIе таса;

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаяцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаяцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллах а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- тIехьажадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурийн коментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 класс:

- нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, ша-тайпана башхаллах кхета, нохчийн халкъан оздангаллин мах хадорехь нохчийн литературин фольклоран сюжетах а, мукьамаш билгалбаха,

Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаяцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаяцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаяцна йолчу говзаршкахь нохчийн патриотизман бухах а, доьналлах а, баккхийчеран проблемех а,

нохчийн меттан а шатайпаналлех кхетам хила;

- кховдайечу плана буха тӀехь фольклоран а, литературин а текстан маӀнин анализ йан хаарш хила, исбаӀхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин комментарий а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаӀхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхӀитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

8 класс:

- нохчийн халкъан оздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзарийн проблематика а, оздангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн добзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;

- фольклоран а, литературин а текстан оздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаӀхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурин комментарий а, эпизодан анализ йаран форматехь шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, исбаӀхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхӀитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 класс:

- проблематика къасто а, нохчин къоман оздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхьама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзарийн эстетически шатайпаналлех кхета, исбаӀхьаллин дешан материала тӀехь нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оздангаллин а маӀнех кхета;

- Россин къаьмнийн культурийн контекстехь нохчийн литературин а, культурин а синъобздангаллин а, культурин-обздангаллин а мехаллех кхеташ хила;

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тIеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тIегIа дIахIоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхIитто а, ша а шен цIахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;

- проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахецархочунна хаьа:

1. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта Iоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);

2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гIирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а(6-7 классаш);

3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хIотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн система мах хадо (6-7 классаш);

4. Йаздархочун кхолларалин амалца богIу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гIирсаш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотIан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);

5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);

6. Говзарийн обздангаллин-философин а, йукьаралин-исторически а, эстетически а проблематикех гар кхето (8-9 классаш);

7. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукьара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);

8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукьаметтиг билгалйаккха (хIора классехь шен тIегIане хьаьжжана);

9. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хIора классехь – оцу классехь Iамийнчу терминех пайдаэца хаар);

10. Исбаьхьаллин говзаре йолу шен йукьаметтиг дIахайта; шена хетачун аргументаци йан (хIора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);

11. Хиттийнчу хатгаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хЮора классехь - шен тIегIане хьаьжжана), дешаран дискуссеш дIаихьа (7-9 классаш);

12. Сочинени, эссе, хьалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца (хЮора классехь – шен тIегIане хьаьжжана);

13. Исбаьхьаллин литературин говзарш исбаьхьа йеша, говzare йолу шен йукьаметтиг а дIа а гойтуш (5-9 классаш);

14. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца (хЮора классехь – шен тIегIане хьаьжжина).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Гуллакхдаран коьрта тайпанаш	Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	<p>Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» «Тамашийна олхазар». «Кхо ваша а, саьрмик». «Добшуш хилла кІант. «Барзо Іахарца мохк кьовсар».</p> <p>Малые жанры фольклора: пословицы, загадки. Фольклоран кегий жанраш: кичанаш, хІетал-металш.</p> <p>Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: Іер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша».</p> <p>Тамашийнчу туьйранин элементаш. Іер-дахаран темица догІу туьйра «Тамашена олхазар». Туьйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхІиттор. «Борз а, Іахар а» - дийнатех лаьцна туьйра.</p> <p>ХІокху тайпана туьйранашкахь персонажаш йукъахь цѐйаххана персонаж цхьогал хуьлу.Цхьогал нохчийн туьйранашкахь шина агІор гойту. Цхьадолчу туьйранашкахь иза мекара, хІиллане экха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туьйранашкахь - иза хьекъале, хІуманна кархдолуш тІах-аьлла дийнат ду. Ча а,</p>	11	0	1	<p>Іаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Кичанаш исбаьхьа деша. Аналитически къамелехь дакъалацар. Тайп-тайпана къаьмнийн кичанаш а, хІетал-металш а дуьхь-дуьхьалхІитторан анализ дІаихьар.</p> <p>Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а.</p> <p>Йухайийцаран тайп-тайпана кепаш карайерзо.</p> <p>Дашца болх бан а, цу хьокъехь, историкин-культурин коментари хІотто а.</p> <p>ЦхьаьнайогІучу тайп-тайпана къаьмнийн туьйранин, фольклоран, литературин туьйранин персонажийн васташ а, тематика а дуьхь-дуьхьалхІотто.</p>	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>Борз а, мелхо, - сонта, Ювдал, кИллу ду. Дукхахьолахь, уш цхам-цхамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойъуш нисло. Лом а, Цюькълалом а туьйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къабста къиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь. Дийнатех лаьцначу туьйранашкахь аллеги йалорца гойту адамиин кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатиин леларех пайдаоьцу адамиин амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Юрайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу.</p> <p>Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранин поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранин тайпанаш, туьйранин композици, дустарш, йухааларш, дIадолор, чаккхе, туьйранин кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла.</p>					
Дерриг:	11	0	1			

	<p>цхъайолчу персонажийн шех бЮбулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оздангалла, цхъогаллан хИлла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор.</p> <p>Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оздангаллин кепаш</p>				<p>йан, йозанан кепехь ма-барра а, бацбина а иза бовзийта. Дахарехь а, книгаш йешарехь а зеделлачунна, чулацаман суьртана тIе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахь сочиненеш-миниатюраш а)</p>	
2.2	<p>XX бIешаран литература: Бадуев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а. Мамакаев М. «Баппа» (дийцар). Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаьржаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев М. «Ламанан хи» / « (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цIе йолчу повеста йукъара кийсак). Теман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дIадахнарг. Сулейманов А. «Борз йу угIуш» / (стихотворени). Олхазаран-КЮтара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гIуллакхе хьажаран гIиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тIалам бан безаран оила тIечIагIйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цIе йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор).</p>	33	1	2	<p>Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Байтийн а, прозин а текстах шовкъе вола/йола а, исбаьхьа йеша а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Iаматан декъана лерина теоретикин статьян информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Дашца болх бан. Барта йа йозанца хаттаршна жобпаш дала (цитированех пайда а оьцуш.) Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Тематически герга йолу говзарш хIитто. Дашца болх бан, исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хIуманийн йукъара уьйраш а гучайаха. Iаматан гайтаран материалца болх бан. Прозин текстийн йоцца йухадийцар хIоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdos-ham/ru/</p>

	<p>Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехъ толам.</p> <p>Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / « (стихотворени).</p> <p>Вовшашца кьинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман кьинхьегамна а тIалам бар,</p> <p>Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар). Бераллехъ дуьйна кхетош-кхиор оьшуш хилар.</p> <p>Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехъ а, исбаьхьаллин гайтарехъ а.</p> <p>Махмаев Ж. «Буьйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехъ драматически момент а, мах боцу зедалар а.</p> <p>Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьоьжура иза» (дийцар).</p> <p>Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ.</p> <p>Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла.</p> <p>Дикаев М. «Блаьстенан аматаш (стихотворени).</p> <p>Iаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Iалам а, кьинхьегам а хастор).</p> <p>Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж.</p> <p>Ахмадов М. «Ушурма волчоьхъ, хьошалгIахъ» (дийцар).</p> <p>Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехъ дIалоцу меттиг</p> <p>Турпалхочун синьоздангаллин амат. Кьинхетаман а, доглазаран а тема тIамна а, машарна а дуьхьалхIоттор.</p> <p>Берий оьмарехула историн хиламаш йухаметтахIоттор.</p> <p>Говзаран самукъане дIадолор.</p>				<p>Байтийн тематически цхьаалла къастор.</p> <p>Лирически говзаршкахъ исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахъ Iамо.</p> <p>Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хIотто.</p> <p>Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта оила а, коьрта конфликт а билгалйаккхар</p>	
2.3	<p>XXI бIешаран литература:</p> <p>Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчоь». ТIом дIабаьллачул тIаьхьа Нохчийчоь меттахIоттор. ГIаланаш, йарташ йухаметтахIоттор. Республикин бахархойн сирла йаххьаш. ТIекхуьу чьор шен къоман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синьайьаме хьал гайтаран гIирс санна.</p>	7	1	0	<p>Барта йа йозанца хаттаршна жопаш дала (цитированех пайда а оьцуш.) Текстан анализ йеш коллективан диалогехъ дакъалаца. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Тематически герга йолу говзарш хIитто. Дашца болх бан, исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабаха. Текстехъ коьрта дешнаш а, церан</p>	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Iаламан дуьне тIалам беш йукъаметтиг латторан хъашт.</p> <p>Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехь ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла.</p> <p>Литературин теори: ритм, рифма.</p> <p>Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехь нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар.</p> <p>Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар.</p>				<p>символически а, хIуманийн йукъара уьйраш а гучайаха. Iаматан гайтаран материалца болх бан.</p> <p>Прозин текстийн йоцца йухадийцар хIоттор.</p> <p>Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.</p> <p>Байтийн тематически цхъаалла къастор.</p> <p>Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.</p> <p>Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хIотто.</p> <p>Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар.</p>	
Дерриг:		49	2	3		
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература						
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочийнарг Сулаев М.)	2	0	0	<p>Тема къастор.</p> <p>Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар).</p> <p>Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан.</p> <p>Стихотворенеш дагахь Iамо.</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		2	0	0		
Дакъа 8. ЖамIдаран таллар						
8.1	Сочинени	2	0	2	Сочинени язйан	
8.2	Проект	2	2	0	Презентаци кечйан	

8.3	Контролни болх /Тестировани/	1	2	0	Тестировани	
8.4	Шеран стандартизованни контролни болх	1	0	0	Жам1 дан.	
Дерриг:		6	2	4		
Программица сахътийн барам		68				

6 КЛАСС (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахътийн барам			Гуллакхдаран тайпанаш	Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	<p>«Нарт-орстхойн паччахь Наураз» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наьрташ», «Наьрт-аьрстхой кхерор».</p> <p>Исторехь баьхначу наха лелийнчу Гуллакхех, историн хиламех лаьцна дийцарш. Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш. Халкъо наьрт-аьрстхойшца латтийна кьийсам. Латта кьуйсуш кьоман векалша наьрт-аьрстхойшца латтийна психологически а, хьекъале а кьийсам.</p> <p>Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.</p>	7		1	<p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян информаци йеша, кхета, йийцаре йан; Фольклоран текстийн фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешка йокъьуш а, царах кхета а</p> <p>Дашца болх бан а, историкин-культурин комментари хЮтто а.</p> <p>Наьртийн эпосан говзарийн эпизодаш йухайийцаран тайп-тайпана кепаш карайерзо. Чулацаман хаттаршна жобпаш дала.</p> <p>Говзаран тема, идей билгалйаккха</p> <p>Нохчийн эпосан турпалхойн, Россин къаьмнийн эпосийн турпалхошца дустаран анализ дІайахьар, иштта тематикица герга йолчу стихотворенийн а. говзарийн турпалш вовшашца.</p>	<p>https://desharkho.ru</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

Дерриг:	7		1		
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	<p>Гайсултанов I. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогцIеначу белхахочун хьекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хъжам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Юрайахар. I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхьатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегори. Литературин теори: баснин жанр, аллеори, мораль. Баснин персонажаш.</p>	4		<p>1 Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гIирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а Iаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хIиттор. Литературин говзаран цIеран маъIна билгалдаккхар. Iаматан гайтаран материалца болх бан.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosh am/ru/</p>
2.2	<p>Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам. Литературин теори: литературин турпалхо. Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам. ЙогIур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш. Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар. Сулаев М. «КIанте» (стихотворени). Къоман Iадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.</p>	7		<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гIирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а Дийцаран план хIотто. Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.дI. а). Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маъIна билгалдаккха.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosh am/ru/</p>

2.3	<p>Сайдуллаев Х. «Ненан бѡърхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. Кѡнтан а, ненан а доьналла. Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Іаламе, нене болу поэтан безам. Саракаев Хь. «Ирсе бѡърхиш» (дийцар). Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар гѡчѡагІдар. Довзалехь йолу йукъаметтигаш.</p>	8	1	<p>Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маъІна билгалдаккха. Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан. Дийцаран шовкъе дѡахІоттам кхуллу исбаъхьаллин гІирсаш билгалбаха. Говзаран турпалхошца йолу шен йукъаметтиг аргументаш йалош йийцар. Говзарийн коьрта турпалхой амал къастор.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.4	<p>Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цѡа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дѡа долчу гІуллакхашкахь белхи баран ламастан маъІна. Къинхьегаман а, вовшийн гІо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. Тѡаьхьенийн уьйр. Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар). Айдамиров А. «Вина мохк» Меската Айдамиров Абузаран цѡийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор. Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду. Литературин теори:: эпитет, метафора, инверси.</p>	5	1	<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гІирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а Дийцаран план хІотто. Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.дІ. а). Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маъІна билгалдаккха. Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.5	<p>Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени). Іаламах самукъадалар. Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор. Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» «(стихотворени). Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гІоьнна ван кийча хилар.</p>	5		<p>Говзаршкахь пейзажан сурт хІотторан маъІна билгалдаккхар. Пейзажан суьртийн адаман синан хьолаца а, дог-ойланца йолу йукъаметтиг билгалйаккха. Йаздархочун кхоллараллин амалца богІу исбаъхьа гайтаран коьрта гІирсаш каро, исбаъхьа функцеш билгалйаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.6	<p>Окуев Ш. «Бѡаьсте» (стихотворени). Даймехкан суьрташ. Даймахкаца боьзна поэтан синхаамаш. Литературин теори:: синедерзор, инверси.</p>	7		<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p>

	<p>Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маъйна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор.</p> <p>Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени).</p> <p>Дахаран маъинех а, оздангаллин мехаллех а, йуъхьшен синъоздангаллин длахотгамехъ поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маъинех а йолу поэтан ойланаш.</p> <p>Литературин теори.: метафора, исбаъхъа гайтаран гирсаш.</p>			<p>Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а</p> <p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Текстан фрагменташ исбаъхъа йеша, цу хьокъехъ, ролешца а, дагахъ а, иракарахоьгтина текстах кхета а.</p> <p>Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хотто а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаъхъаллин чулацам билгалбаккха.</p> <p>Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо.</p> <p>Исбаъхъаллин говзаран анализ йан.</p> <p>Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хиттор.</p> <p>Литературин говзаран цлеран маъйна билгалдаккхар.</p> <p>Аматан гайтаран материалца болх бан.</p> <p>Дийцаран план хотто.</p>	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	<p>Рашидов Ш. «Ломара цле» (стихотворени). Дайн доттагаллина а, ламасташна а тешаме хилар. Харжам баран бакъо.</p> <p>Мамакаев Э. «Хюрд» (стихотворени). Стихотворенин философин маъйна. Дахаран маъинех лаьцна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А. Пушкинан а “К морю” стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар.</p> <p>Махмаев Ж. «Аьржачу баьпкан йуьхк».</p> <p>Дакаев С. «Тамех ловзар» (стихотворени)</p> <p>Берийн ловзаран кепехъ а том цабезар. Машаре кхайкхар.</p>	6	1	<p>Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.д. а).</p> <p>Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар.</p> <p>Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маъйна билгалдаккха.</p> <p>Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.</p> <p>Дийцаран шовкъе длахоттам кхуллу исбаъхъаллин гирсаш билгалбаха.</p>	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

				<p>Говзаран турпалхошца йолу шен йукъаметтиг аргументаш йалош йийцар.</p> <p>Говзариин коьрта турпалхой амал къастор.</p> <p>Говзаршкахь пейзажан сурт хЮтторан маъна билгалдаккхар.</p> <p>Пейзажан суьртийн адаман синан хьолаца а, дог-ойланца йолу йукъаметтиг билгалйаккха.</p> <p>Йаздархочун кхоллараллин амалца боГу исбаьхьа гайтаран коьрта гIирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха.</p>	
2.8	<p>Бексултанов М. «Некълацар» / (дийцар). Тпекхууьчу чкъуро ламасташ дIатасар. Баккхийчеран а, къоначеран синъэкамалла. Къоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаьцна къамел.</p> <p>Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуьне а, доттагIчун гIо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема.</p>	5		<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гIирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а</p> <p>Iаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Текстан фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а, дагахь а, иракарахIоьттина текстах кхета а.</p> <p>Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хЮтто а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.</p> <p>Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо.</p> <p>Исбаьхьаллин говзаран анализ йан.</p> <p>Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хIиттор.</p> <p>Литературин говзаран цIеран маъна билгалдаккхар.</p> <p>Iаматан гайтаран материалца болх бан.</p> <p>Дийцаран план хЮтто.</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

2.9	<p>Мусаев С. «Даймахке боьду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахьийзар. Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн бӀаьргашца. Деден а, ден а дийцарийн гӀоьнца ширачу замане экскурс йар, тӀекхуьучу чкъуран баккхийчаьрца йолу уьйр. Адакийн йукъара а, къаьмнийн а мехаллаш. Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог.</p> <p>Курумова С. «Шовданехь». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан къарцайалар, доьналла кхиор. КӀентан а, жӀалин а йукъахь долу доттагӀалла, тешам.</p>	6	1	<p>Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.дӀ. а). Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маьӀна билгалдаккха. Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.</p> <p>Дийцаран шовкъе дӀахӀоттам кхуллу исбаьхьаллин гӀирсаш билгалбаха.</p> <p>Говзаран турпалхошца йолу шен йукъаметтиг аргументаш йалош йийцар.</p> <p>Говзарийн коьрта турпалхой амал къастор.</p> <p>Говзаршкахь пейзажан сурт хӀотторан маьӀна билгалдаккхар.</p> <p>Пейзажан суьртийн адаман синан хьолаца а, дог-ойланца йолу йукъаметтиг билгалйаккха.</p> <p>Йаздархочун кхоллараллин амалца боьгу исбаьхьа гайтаран коьрта гӀирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosh am/ru/</p>
Дерриг:		53	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	<p>Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).</p>	2		<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гӀирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а</p> <p>Ӏаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosh am/ru/</p>
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖамӀдаран таллар					

8.1	Сочинени	2		2	Сочинени йазйан.	
8.2	Проект	2	2		Презентаци йан.	
8.3	Контролни болх /Тестиrowани/	1	2		Тестиrowани.	
8.4	Шеран стандартизиrowанни контролни болх	1			Жам1 дан.	
Дерриг:		6	3	4		
Программица сахътийн барам						

7 КЛАСС (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахътийн барам			Гуллакхдаран коьрта тайпанаш	Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бIахойх лаьцна турпалаллин илли. ГIарабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладогIар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахъан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	4	0	0	Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Шовкъе кхета а, ХБКх говзарш исбаьхъа йеша а. Церан тематикин шатайпаналла билгалдаккха. Лексически а, историко-культурин а комментарий хIитто. Иллин жанран тема, идей, идейн-исбаьхъаллин чулацам, исбаьхъа а, композицин башхаллаш билгалйаха. Иллин текст йухайийца (йоцца, ма-йарра, йукъ-йукъара). Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайда а оьцуш. Коллективан диалогехъ дакъалаца. Сюжетан, тематикин, идейн-исбаьхъаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха.	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

					Турпалхойн амал билгалйаккха, церан васташ кхолларан гирсаш гучабаха. Йозанца проблемин хаттарна жоп дала. Турпалхойн амал гайта, церан вастийн кхолларан гирсаш гучабаха. Йозанца проблемин хаттарна жоп дала. Дошамашца болх бан, ширачу дешнийн а, аларийн а маъна билгалдаккха Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца.	
Дерриг:		4	0	0		
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш						
2.1.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). Текхуьучу тлаьхьенна весет. Техьа-Мартана М. Мамакаевн цийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	3	0	1	Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хютто а. Чулацаман хаттаршна жоп дала. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени). Б. Саидовн поэзехь граждански мукъамаш. Даймакхана сатийсаран мукъамаш дакховдор. Ошаев Х. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов» / (очерк). Сийлахь Даймехкан тлеман турпалхочун дагалецамаш а, бляьхаллин хьуьнарш а.	6	1	0	Йаздархочун биографин факташ йовзийтар. Текстан фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а, дагахь а иракарахьюттина текстах кхета а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Сочинени йазйаран кечам бар.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

					Исбаъхъаллин говзаран анализ йан. Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хИттор.	
2.3	Мамакаев I. «Берзан бекхам» / (стихотворени). Нана-берзан сахъийзар а, адамиин къизаллина бекхам бар а.	2	0	0	Поэтически исбаъхъаллин тексташ дуюьхь- уюьхьалхИитто, цу хьокъехь, кхечу искусствон говзаршца цхьаьна а. Стихотворени дагахь Iамо. Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маьIна билгалдаккха. Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdos ham/ru/
	Сулейманов А.. «Шуьнехь дош» / (стихотворени). Стихотворенехь оила айъаран мукъамаш. Нехан дуюьхьа шен са дадала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маьIна. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллеори, метафора.	4	1	0	Литературин говзаран цIеран маьIна билгалдаккхар. Беламе эффект кхуллу дакъош къасто. Iаматан гайтаран материалца болх бан. Дийцаран план хIотто. Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.дI. а). Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdos ham/ru/
	Гайсултанов У. «Болат-гIала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохкдIалецархошца а халкъо латтийна къийсам. Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	5	1	0	Дийцаран шовкъе дIахIоттам кхуллу исбаъхъаллин гIирсаш билгалбаха. Говзаран турпалхошца йолу шен йукъаметтиг аргументаш йалош йийцар. Говзарийн коьрта турпалхой амал къастор. Говзаршкахь пейзажан сурт хIотторан маьIна билгалдаккхар. Теманех цхьанна сочинени йазйан йа проблемех лаьцна йозанан жоп дала.	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchi yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdos ham/ru/

	<p>Айдамиров А. «МухАжарш» («Йеа буьйсана» романа йукъара кийсак). «МухАжарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахьан Йедалан мекаралла, Йехийнчу мухАжаршкахь болу къаьхьа бала. Меската А. Айдамировн цийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Теория литературы: литературин турпалхо а, символ а.</p>	5	0	1	<p>Пейзажан суьртийн адаман синан хьолаца а, дог-ойланца йолу йукъаметтиг билгалйаккха. Турпалхойн амал йустар, персонажийн системин мах хадо. Йаздархочун кхоллараллин амалца богIу исбаьхьа гайтаран коьрта гIирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха. Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог цIандаран некъа воккху/йоккху доланан синан ницкъ. ТIамо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маъIна: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. ХIиллано эшийна моттаргIа.</p>	4	1	0	<p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хIотто а. Чулацаман хаттаршна жоп дала. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гIирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де доьхначунна гIо дар, дикалла. Джунаидов А. «ХIоььнаш»./ (дийцар). Нохчийн эвланан Йер-дахар гайтар. Къинхьегаман тема. Нохчийчохь а, баккхийчу нехан изсехь а Кавказан тIеман лараш. Баккхийчу нехан а, тIекхуьучу тIаьхьенан а уьйр. Литературин теори: Символ. Композици.</p>	4	0	1	<p>Йаздархочун биографин факташ йовзийтар. Текстан фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а, дагахь а иракарахIоьттина текстах кхета а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Сочинени йазйаран кечам бар. Исбаьхьаллин говзаран анализ йан. Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хIиттор.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поззехь адам а, Иалам а. Дарц хьобкхучу йукъана йобІан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар.</p> <p>Литературин теори: эпически и лиричеси.</p> <p>Кусаев І. «Амалехь диканиг» / (стихотворени).</p> <p>Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехь ден-ненан меттиг.</p>	4	0	0	<p>Іаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хІотто а.</p> <p>Чулацаман хаттаршна жоп дала.</p> <p>Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гІирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма).</p> <p>Исбаьхьа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а.</p> <p>Текхуьучу чкъурехь хила йеза оздангаллин мехаллаш.</p> <p>Халкъана а, Даймаккана а хьалха долу декхар.</p> <p>Литературин теори: автобиографин поэма.</p>	3	1	0	<p>Литературин говзаран цІеран маьІна билгалдаккхар.</p> <p>Беламе эффект кхуллу дакъош къасто.</p> <p>Іаматан гайтаран материалца болх бан.</p> <p>Дийцаран план хІотто.</p> <p>Говзаран турпалхойн амал гайта (портрет, лелар, амалан башхаллаш и.кх.дІ. а).</p> <p>Йешначу говзарх лаьцна хетарг йазйар.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени).</p> <p>Кхечу къоман векалшца машарехь, доттагІаллехь ваха / йаха кийча а, царна эшначохь гІоьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахь йолчу а, маьршачу а нохчичун васт.</p> <p>С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дуьнегарехь холхазан куйнан маьІна. Ламасташ довзар.</p>	2	0	0	<p>Поэтически исбаьхьаллин тексташ дуьхь-дуьхьалхІитто, цу хьокъехь, кхечу искусствон говзаршца цхьаьна а.</p> <p>Стихотворени дагахь Іамо.</p> <p>Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маьІна билгалдаккха.</p> <p>Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>А. Шайхиев. «ЧагІо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин оздангаллин пафос. Тешаме доттагІ – онда гІап. Дош делли – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.</p>	2	0	1	<p>Дийцаран шовкъе дІахІоттам кхуллу исбаьхьаллин гІирсаш билгалбаха.</p> <p>Говзаран турпалхошца йолу шен йукъаметтиг аргументаш йалош йийцар.</p> <p>Говзарийн коьрта турпалхой амал къастор.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

					Говзаршкахь пейзажан сурт хЮтторан маъІна билгалдаккхар. Теманех цхъанна сочинени йазйан йа проблемех лаьцна йозанан жоп дала.	
А. Бисултанов. «Хъайбахьхь йазйина байташ» (стихотворени). Бехк-гуьнахь доцуш хІаллакбинчарна гимн. Даймахка цІабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	Іаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Дашца болх бан а, историкин-культурин коментари хЮтто а. Чулацаман хаттаршна жоп дала. Сюжет, проблематика, тематика, меттан гайтаран гІирс билгалйоккхуш йеша а, анализ йан а.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
Амаев В-Хь. «Генарчу денойн туйра» (дийцар). Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагІчо 14 шо кхаьчначу кІантана шаьлта даларан маъІна а, цул тІахьа цунна тІедужуш долу жобпалла а. Декхарна тешаме хилар. Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)/ Доьзалан а, йуьхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар. Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хъанала кьинхьегам. Литературин теори: турпалхо-дийцархо, Композици.	4	0	0	Йаздархочун биографин факташ йовзийтар. Текстан фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а, дагахь а иракарахЮьттина текстах кхета а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Сочинени йазйаран кечам бар. Исбаьхьаллин говзаран анализ йан. Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хІиттор.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Іаламна а, лаьмнийн кьинхьегамхошна илли. Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаьхьаллин гІирсаш	4	0	0	Поэтически исбаьхьаллин тексташ дуьхь-дуьхьалхІитто, цу хьокъехь, кхечу искусствон говзаршца цхъаьна а. Стихотворени дагахь Іамо.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	

	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь». Даймахке безам. Патриотизман синхаам.				Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Дошамашца болх бан хаа, ширделлачу дешнийн а, аларийн а маъна билгалдаккха. Авторан персонажашца йолу йукъаметтиг гучайоккху дакъойн анализ йан.	
	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар). Тешамах, декхарх лаьцна дийцар. Сийлахь Даймехкан тЕман фронтера кхаа вешеге хьобжу йиша. Литературин теори: психологизм (дубххьарлера кхетамаш). Чохьара монолог. Дийцаран фольклоран мукъамаш.	3	1	0	Йаздархочун биографин факташ йовзийтар. Текстан фрагменташ исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а, дагахь а иракарахоьттина текстах кхета а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Сочинени йазйаран кечам бар. Исбаьхьаллин говзаран анализ йан. Фольклоран а, нохчийн а, оьрсийн а, кхечу пачхьалкхан къаьмнийн а литературийн тематически гергара говзарш хИттор.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		56	2	4		
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература						
3.1.	Пушкин А. С. «Аьннан Гуьйре» (А. Сулеймановс гочийнарг). Альфонс Доде «Тпаьххьарлера урок» (дийцар). Хьехархо а, дешархо а. Беран чохьара дуьне.	2	0	0	Тема къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchi-yn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0		
Раздел 8. ЖамIдаран таллар						

8.1	Сочинени	2	0	2	Сочинени йазйан .	
8.2	Проект	2	0	2	Презентаци йан .	
8.3	Контрольни болх /Тестировани/	1	2	0	Тестировани.	
8.4	Шеран стандартизованни контрольни болх	1	0	0	Жам1 дан.	
Дерриг:		6	2	4		
Программица сахътийн барам		68				

8 КЛАСС (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Гуллакхдаран коьрта тайпанаш	Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.					
1.1.	<p>«Таймин Биболатан илли». «Эвтархойн Ахьмадах илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. Гарабевлачу иллиалархоша аларехь иллешка ладоГар. Турпалаллин иллешкахь къоман коьрта хиламаш гайтар, оздангалла чIагIйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостаГашца болу кыйсам, халкъашна йукъара доттаГалла гайтар.</p> <p>Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш.</p> <p>Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехь иллино дIалоцу меттиг.</p>	4	0	1	<p>Таматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Говзар исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца.</p> <p>Лексически а, историко-культурин а комментарий хIитто.</p> <p>Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха</p> <p>Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гIирсаш гучабаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

Дерриг:		4	0	1		
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш						
2.1.	Бадуев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чохъара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маъйна. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маъйна.	4	0	0	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Говзар исбаьхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosh am/ru/
2.2	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Цавеза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лобху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.	5	0	0	Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца. Лексически а, историко-культурин а комментарий хIитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха. Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гIирсаш гучабаха	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosh am/ru/
2.3	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанийн лаам хилар.	5	0	1	Авторо шен позици гайтаран кепан анализ йан. Проблемин хаттарна йозанан аргумент йалош йозанан жоп дала. Аматан статьяш, справочни литературех, Интернетан ресурсех пайдаоьцуш, говзар хIотторан истори а, йаздархойх лаьцна материал а цхьаьнайало.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosh am/ru/

	<p>Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворение). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.</p>			<p>Коллективан дешаран проект кxочушйарехь дакъалаца Йаздархочун кхоллараллин амалца богIу исбаьхьа гайтаран коьрта гIирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха. Исбаьхьа говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха. Говзариин оздангаллин-философин а, йукъараллин-исторически а, эстетически а проблематика гар кхето. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемент къасто а, царна йукъара уьйр гучайаккха а. Турпалхошца а, хиламашца а, йешархочуьнца а йолу авторан йукъаметтиг билгалйаккха. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца. ХIитгийнчу хаттаршна барта йа йозанан шуьйра жоп дала, дешаран дискуссеш дIайахьа.</p>	
	<p>Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехьа кыйсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца къизачу кыйсаман луьра суьрташ. Теория литературы: драмин жанр.</p>	4	0	<p>0 Сочинени, эссе, хьалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца. Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа, энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан, библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Хамидов I. «Да – коч, сьха – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.</p>	4	1	<p>0 Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p>

					<p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Говзар исбаьхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).</p>	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
<p>Ясаев М. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-дуьхьалкхетарш. Даймахке а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.</p>	4	0	0	<p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца.</p> <p>Лексически а, историко-культурин а коментареш хIитто.</p> <p>Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха.</p> <p>Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гIирсаш гучабаха.</p>	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
<p>Яшуркаев С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьокьх» / (дацдина).</p> <p>Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Кьоначу йоьIан аматехь Даймехкан васт гайтаран маьIна. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар.</p> <p>Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр.</p> <p>Теория литературы: Метафора. Символ. Композици.</p>	5	0	0	<p>Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар.</p> <p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Говзар исбаьхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала</p>	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	

					(цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца. Лексически а, историко-культурин а комментарий хитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха. Кьорта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхитто а, уьш кхолларан исбаьхьаллин гирсаш гучабаха.	
Абдулаев Л. «Маьлхан каш» (поэма). Поэмехь ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош келхьардохуш шен са дадалар. Шайн йуьртахойн синош уьнах лардархьама, шайн дайн кхерч дагесначу уьнхошна гимн.	4	0	0	Авторо шен позици гайтаран кепан анализ йан. Проблемин хаттарна йозанан аргумент йалош йозанан жоп дала. Аматан статья, справочни литературех, Интернетан ресурсех пайдаоьцуш, говзар хитторан истори а, йаздархойн лаьцна материал а цхьаьнайало. Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца Йаздархочун кхоллараллин амалца богу исбаьхьа гайтаран кьорта гирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха. Исбаьхьа говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукьаметтигаш, турпалхойн чохьара дуьне, оздангаллин кхетам.	4	0	1	Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца Йаздархочун кхоллараллин амалца богу исбаьхьа гайтаран кьорта гирсаш каро, исбаьхьа функцеш билгалйаха. Исбаьхьа говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	
Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла	6	0	0	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар.	https://desharkho.ru/	

	<p>хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехь церан маъна.</p> <p>Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехь вастийн шатайпаналла. «Баъстенца къамел» (поэзи).</p> <p>Пейзажан лирика. Иаламан а, адаман уьйр.</p> <p>Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».</p> <p>Дешан ницкъах а, маънех а оздангаллин категорех санна.</p> <p>Литературин теори: метафора, васт.</p>				<p>Иаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информация йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Говзар исбаьхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).</p>	<p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>М. Ахмадов «Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» (повесть).</p> <p>Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой.</p> <p>Ахмадов Мусан кхолларалле хьажар: дайн Иадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Юттабакхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхь-бехк дӀадалар, Иадаташ ларцадар, къоман Иадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар.</p> <p>«Лаьтта тӀехь лаьмнаш а хӀиттош» цӀе йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а.</p> <p>Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш.</p> <p>Литературин теори: повестан жанр, символ.</p>	3	0	1	<p>Коллективан диалогех дакъалаца.</p> <p>Лексически а, историко-культурин а коментареш хӀитто.</p> <p>Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха.</p> <p>Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхӀитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гӀирсаш гучабаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
	<p>Сатуев Х. «Нашха» (поэма). XX бешаран йухъехь Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца кьийсам латтош вовшийн гӀо дар а, турпалалла а.</p> <p>Литературин теори: повесть, символ.</p>	3	1	0	<p>Сочинени, эссе, хьалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин тема леринчу проектана материал лаха, карийна информация пайдаэца.</p> <p>Дешаран хаамийн хьаьрмехь оьшург лаха хаа, энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан, библиотекин каталогех,</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

					библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца.	
	Классал арахъара дешар.	4	0	0	Харжина дийцар дIадоьшу.	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		55	2	4		
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература						
3.1.	Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамиин дахарехъ церан мах а. Багратионан къонахалла, нохчийн тIемалоша лелийна сийлахъ гIиллакх.	3	0	0	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Исбаьхъа говзар йеша. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца Лексически а, историко-культурин а комментарий хIитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхъаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха. Коррта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхъалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхъаллин гIирсаш гучабаха.	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0		
Дакъа 8. ЖамIдаран таллар						
8.1	Сочинени	2	0	2	Сочинени йазйан	
8.2	Проект	2	0	2	Презентаций ан.	

8.3	Контрольни болх /Тестиrowани/	1	2	0	Тестиrowани.	
8.4	Шеран стандартизованни контрольни болх	1	0	0	Жам1 дан.	
Дерриг:		6	2	4		
Программица сахътийн барам		68				

9 КЛАСС (66 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Гуллакхдаран коьрта тайпанаш	Электронни дешаран ресурсаш
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	<p>Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли».</p> <p>Туйранаш «ЧингIаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а».</p> <p>Шира дийцарш, аларш.</p> <p>Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хIетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).</p>	10	0	1	<p>Iаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Говзар исбаьхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а.</p> <p>Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).</p> <p>Иллин жанран тема, идей, идейн-исбаьхъаллин чулацам, исбаьхъа а, композицин башхаллаш билгалйаха.</p> <p>Иллин текст йухайийца (йоцца, ма-йарра, йукъ-йукъара). Коллективан диалогехь дакъалаца.</p> <p>Сюжетан, тематикин, идейн-исбаьхъаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

					Турпалхойн амал билгалйаккха, церан васташ кхолларан гИрсаш гучабаха. Дошамашца болх бан, ширачу дешнийн а, аларийн а маъІна билгалдаккха. Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца.	
Дерриг:		10	0	1		
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш						
2.1.	1. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хъажар.	2	0	0	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Іаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Говзар исбаъхъа йеша, цу хьокъехь, ролешца а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхъегам малонна дуьхь-дуьхьалхІоттор. Хъанал къахъегар кхиор а, Іер-дахаран ойла йар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	3	0	0	Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца Лексически а, историко-культурин а комментарий хІитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаъхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхІитто а, уьш кхолларан исбаъхьалллин гИрсаш гучабаха.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.3	<p>С. Бадуев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Йер-дахар а, гИллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан оьдангаллин аспект. Хъарам-хъанал ца къастош хъал-бахам гулдар Юрадакхар. Литературин теори: повестан жанр.</p>	3	0	0	<p>Авторо шен позици гайтаран кепан анализ йан. Проблемин хаттарна йозанан аргумент йалош йозанан жоп дала.</p> <p>Ааматан статья, справочни литературех, Интернетан ресурсех пайдаоьцуш, говзар хЮтторан истори а, йаздархойх лаьцна материал а цхъаьнайало. Коллективан дешаран проект кхочушйарехь дакъалаца Йаздархочун кхоллараллин амалца богу исбаьхъа гайтаран коьрта гИрсаш каро, исбаьхъа функцеш билгалйаха.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.4	<p>Мамакаев I. «Дерриге а тIамна»; «Даймехкан тIом болчохь» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев M. «И йоьлхуш яц»; «КIиллочунна» (стихотворенеш). Сулаев M. «ГIовтта»; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов X. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «ТIемало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев M. «Даймехкан лобмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев I. «Кавказан латта»; «ЙоIе»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахь» (поэма). Поэтан кхоллараллехь Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахке болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкъе болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукъараллин дахарехь а, поэзин дIахЮттамехь поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахь» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Къоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкъан чIирьэцаран къизачу Iадатана а йукъара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу»</p>	16	1	1	<p>Исбаьхъа говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха.</p> <p>Говзариийн оьздангаллин-философин а, йукъараллин-исторически а, эстетически а проблематика гар кхето.</p> <p>Говзаршкахь исбаьхъаллин элемента къасто а, царна йукъара уьйр гучайаккха а.</p> <p>Турпалхошца а, хиламашца а, йешархочуьнца а йолу авторан йукъаметтиг билгалйаккха.</p> <p>Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца.</p> <p>ХИттийнчу хаттаршна барта йа йозанан шуьйра жоп дала, дешаран дискуссеш дIаьхъа.</p> <p>Сочинени, эссе, хъалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца.</p>	<p>https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехь лирически а, трагически а дерг. Стихан а, меттан а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.					
2.5	М. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоIа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца дицдо» (романа йукъара дакъош). 1940-1960 шерашкахь, къоман дахаран уггар халачу муьрашкахь адамиьн кхолламаш. Дена а, йоьIаршна а йукъара йукъаметтигаш. Къоман ламасташ лардар а, керлачу Iадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахь сингаттаме мукъамаш. Литературин теори: романан жанр.	7	0	1	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Iаматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Говзар исбаьхьа йеша, цу хьокъехь, ролешца а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш).	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов I.-Хь. «Лийрбоцурш. / (стихашкахь драма). Фашистийн мехкашдIалецархошна дуьхьал кьийсам латтош, Даймохк ларбан дIахIиттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана къаьмнийн векалша йукъахь - советски салташна йукъахь долу доттагIалла. Драмин васташ кхолларан гIирсаш. Драмехь мостагIчун амат. Советски тIемалойн а, мостагIийн а васташ кхолларехь драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.	5	0	1	Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца Лексически а, историко-культурин а комментарий хIитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гIирсаш гучабаха.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буйса хаза, буйса тийна»; «Блаьсте кхечи»; «ХIай, йоI, делхьа, собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Iаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Iаламан дуьне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Iаламан суьрташ. Хиламан хIора мIаьргонан хазалла гайтарехь поэтан говзалла.	3	0	0	Автора шен позици гайтаран кепан анализ йан. Проблемин хаттарна йозанан аргумент йалош йозанан жоп дала. Iаматан статьяш, справочни литературех, Интернетан ресурсех пайдаоьцуш, говзар хIотторан истори а, йаздархойх лаьцна материал а цхьаьнайало.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхьшен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чохьарчу дуьненна а, оздангаллин хьежамашна а бен тIелаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буйса йу беттасе». Буйсанан Иаламан хазалла.пейзажан лирика.	2	0	0	Йаздархочун а биографин факташ йовзийтар. Таматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Талхадов Х. «Шийла дарц цIевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу безамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	3	0	0	Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца Лексически а, историко-культурин а коментареш хIитто. Сюжетан, тематикин, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацаман анализ йан, композицин башхаллаш билгалйаха Коьрта турпалхойн амал гайта а, дуьхь-дуьхьалхIитто а, уьш кхолларан исбаьхьалллин гIирсаш гучабаха.	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Гайтукаева Б.«Зама», («Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хьан цIийнах йара»). ТебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	4	0	0		https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		48	2	3		
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература						
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). ТIом а, машар а. ТIом цабезар.	2		0	Говзар исбаьхьа йеша. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта. Барта йа йозанца хаттаршна жоп дала (цитированех пайдаоьцуш). Коллективан диалогех дакъалаца	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

					Лексически а, историко-культурин а комментареш хИтто. Аворо шен позици гайтаран кепан анализ йан. Проблемин хаттарна йозанан аргумент йалош йозанан жоп дала. Таматан статьяx, справочни литературех, Интернетан рерсурсах пайдаоьцуш, говзар хИотторан истори а, йаздархойх лаьцна материал а цхьаьнайало.	
Дерриг:		2	0	0		
Дакъа 8. ЖамИдаран таллар						
8.1	Сочинени	2	0	2	Сочинени йазйан.	
8.2	Проект	2	0	2	Презентаци йан.	
8.3	Контролни болх /Тестировани/	1	2		Тестировани.	
8.4	Шеран стандартизированнойни контролни болх	1				
Дерриг:		6	2	4		
Программица сахьтийн барам		66				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН КАЛЕНДАРНИ -ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

5 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш	Терахь		
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		Планаца	Билгала А	Билага Б
	Халкъан барта кхолларалла (11 с. + 1 с.)							
1.	Халкъан барта кхолларалла	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
2.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»	1	0	0	www.urok95.ru .			
3.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» тӀечӀагӀдар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
4.	Нохчийн халкъан туьйра «Тамашийна олхазар»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
5.	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
6.	Нохчийн халкъан туьйра «Добьшуш хилла кӀант»	1	0	0	www.urok95.ru .			
7.	Нохчийн халкъан туьйра «Добьшуш хилла кӀант» тӀечӀагӀдар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			

8.	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Іахарца мохк къовсар»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
9.	Классал арахъара дешар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
10.	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш	1	0	0	www.urok95.ru.			
11.	Фольклоран кегий жанраш: хІетал-металш	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
12.	Проект	1	0	1	https://desharkho.ru/			
	Нохчийн йаздархойн говзарш Литературин туьйранаш (9 с.+1 с.)							
13.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима».	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
14.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	0	0	www.urok95.ru.			
15.	Саидов Б. «Майра кІант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
16.	Мусаев М. «ЦІен маьхьси» – дийнатех лаьцна туьйра. Лобман омра	1	0	0	https://desharkho.ru/			

17.	Мусаев М. «Цен маъхъси» туъйра. Бекхам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
18.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туъйра. Коьрта турпалхо	1	0	0	www.urok95.ru .			
19.	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» туъйра. Чкъоьрдиган толамаш.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
20.	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туъйранан философин маъна	1	0	0	https://desharkho.ru/			
21.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
22.	Сочинени	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/			
	XX бешаран литература – (33 с.+ 3 с.)							
23.	Бадугев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	0	0	https://desharkho.ru/			
24.	Бадугев С.С. «Зайнди» дийцар. Коьрта маъна	1	0	0	www.urok95.ru .			
25.	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Ши некъахо	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
26.	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харционал толар.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
27.	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	0	0	https://desharkho.ru/			

28.	Эхшеран тест	1	1	0	www.urok95.ru .			
29.	Мамакаев I.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаържаш» стихотворени	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
30.	I. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
31.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	0	0	https://desharkho.ru/			
32.	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI	1	0	0	www.urok95.ru .			
33.	Гайсултанов I.Э. «Кегий йийсарш». Iалин кхоллам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
34.	Олхазаран-Кютара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
35.	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу угIуш» стихотворени.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
36.	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	0	0	www.urok95.ru .			
37.	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
38.	Проект	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/			
39.	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени.	1	0	0	https://desharkho.ru/			

	Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)							
40.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	www.urok95.ru .			
41.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
42.	Ахмадов I. «Къонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехъ толам	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
43.	Дийцар, суртхIоттор, ойнайар	1	0	0	https://desharkho.ru/			
44.	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0	www.urok95.ru .			
45.	Кагерманов Д. «ДоттаIалла» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
46.	Кагерманов Д. «ДоттаIалла» (дийцар)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
47.	Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
48.	Махмаев Ж. «Буьйсана гIулчаш» (дийцар). Беран синдуьне	1	0	0	www.urok95.ru .			
49.	Махмаев Ж. «Буьйсана гIулчаш» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
50.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			

51.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чобхьарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	0	0	https://desharkho.ru/			
52.	Дикаев М. «Блаьстенан аматаш (стихотворени). Иаламан хазалла	1	0	0	www.urok95.ru.			
53.	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
54.	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
55.	Сочинени	1	0	1	https://desharkho.ru/			
56.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0	www.urok95.ru.			
57.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
58.	Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
	XXI бIешаран литература – (7 с.+1 с.)							
59.	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчобь»	1	0	0	www.urok95.ru.			
60.	Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
61.	Хатуев Iабдул-Хьамидан «Аьрзунан илии» стихотворени	1	0	0	https://desharkho.ru/			

62.	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт» (стихотворени)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/			
63.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
64.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0	www. urok95/ru.			
65.	Классал арахьара дешар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/			
66.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0	ps95.ru/dikdosham/			
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)							
67.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	0	0	www. urok95/ru.			
68.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамИдаран урок	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/			
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	2	4				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН КАЛЕНДАРНИ -ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

6 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш	Терахь			
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		Планаца	Билгала А	Билгала Б	Билага В
	Халкъан барта кхолларалла (7 с. +1 с.)								
1.	«Наьрт-аьрстхойн паччахь Наураз»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
2.	«Ницкъ болу Солса»	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
3.	«Гермачигара наьрташ»	1	0	0	https://desharkho.ru/				
4.	«Наьрт-аьрстхой кхерор» дийцарш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
5.	Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
6.	Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш	1	0	0	https://desharkho.ru/				
7.	Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
8.	Проект	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/				
	Нохчийн йаздархойн говзарш (54 с. + 5 с.)								

9.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл»	1	0	0	https://desharkho.ru/				
10.	Гайсултанов I. «Барзо амалш ца хуыйцу» (басня)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
11.	Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
12.	I.Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн баснех лаьцна. Мораль. Аллегори.	1	0	0	https://desharkho.ru/				
13.	Сочинени	1	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
14.	<i>Классал араьара дешар</i>	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
15.	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
16.	Шен Даймакках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун синхаамаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
17.	Мамакаев I. «Дагалецамаш» Поэтан Iаламе болу безам	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
18.	Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар	1	0	0	https://desharkho.ru/				
19.	Сулаев М.«КIанте» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
20.	<i>Классал араьара дешар</i>	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
21.	Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» (поэма)	1	0	0	https://desharkho.ru/				

22.	Даймохк ларбар – стеган деза декхар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
23.	Сийн а, ышучун а проблема йеллар. КІентан а, ненан а доьналла	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
24.	Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
25.	Дахаре, Іаламе, нене болу поэтан безам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
26.	Саракаев Хь. «Ирсе Ёаьрхиш» (дийцар)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
27.	Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тІечІагІдар	1	0	0	https://desharkho.ru/				
28.	Классал арахьара дешар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
29.	Тестировани	1	1	0	ps95.ru/dikdosham/				
30	Джунаидов А. «Белхи» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
31	Айдамиров А. «Вина мохк»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
32	Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
33.	Проект	1	0	1	https://desharkho.ru/				
34.	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
35.	Классал арахьара дешар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				

36.	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
37.	Іаламах самукъадалар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
38.	Шен дай баънчачу латгах воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
39.	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
40.	Шен махкахъ бохам хиллачарна лирически турпалхо гЮьнна ван кийча хилар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
41.	Окуев Ш. «Баъсте» (стихотворени)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
42.	Даймехкан суърташ. Даймаккаца боъзна поътан синхаамаш	1	0	0	https://desharkho.ru/				
43.	Литературин теори: синедерзор, инверси	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
44.	Кибиев М. «Метган сий» (стихотворени)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
45.	Ненан метган маъІна. Метган ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор	1	0	0	https://desharkho.ru/				
46.	Дикаев М. «Сан бахам» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				

47.	Литературин теори: метафора, исбаъхъа гайтаран гирсаш	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
48.	Рашидов Ш. «Ломара це» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
49.	Мамакаев Э. «Хорд» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
50.	Стихотворенин философин маъна	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
51.	«К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар	1	0	0	https://desharkho.ru/				
52.	Махмаев Ж. «Гаържачу баъпкан йуъхк»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
53.	Сочинени	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/				
54.	Дакаев С. «Гамах ловзар» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
55.	Бексултанов М. «Некълацар» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
56.	Текхуъучу чкъуро ламасташ датасар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
57.	Баккхийчеран а, къоначеран а синъэкамалла	1	0	0	https://desharkho.ru/				
58.	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
59.	Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				

60.	Мусаев С. «Даймахке боъду некъ» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
61.	Генарчу махкахъ а шен орамаш бицбала йиш цахилар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
62.	Нехан мохк берийн бӀаьргашца	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
63.	Тайп-тайпана къаьмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог	1	0	0	https://desharkho.ru/				
64.	Курумова С. «Шовданехъ» (дийцар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
65.	КӀантан а, жӀаьлина а йукъахъ долу доттагӀалла, тешам	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
66.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0	https://desharkho.ru/				
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)								
67.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
68.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/				
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4					

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН КАЛЕНДАРНИ -ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

7 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш	Терахь		
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		Планаца	Билгала А	Билгала Б
	Халкъан барта кхолларалла (4 с.)							
1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
2.	«Сай» (халкъан илли)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
3.	Турпала йурт ларйарх а, халкъан бӀаьхойх а лаяцна турпалаллин илли	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
4.	Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
	Нохчийн йаздархойн говзарш (56 с. +6 с)							
5.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
6.	Текхуьучу тӀаьхьенна весет	1	0	0	https://desharkho.ru/			

7.	Техья-Мартана М. Мамакаевн цийнан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
8.	Проект	1	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
9.	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
10.	Б. Саидовн поэзехъ граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дIакховдор	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
11.	Ошаев Х. «Иччархо Абухъаъжа Идрисов» (очерк)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
12.	Сийлахъ Даймехкан тIеман турпалхочун дагалецамаш а, бIаьхаллин хьуьнарш а.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
13.	Сочинени	1	0	1	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
14.	Классал арахъара дешар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
15.	Мамакаев I. «Берзан бекхам» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
16.	Нана-берзан сахъийзар а, адамийн къизаллина бекхам бар а	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
17.	Сулейманов А. «Шуьнехъ дош» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

18.	Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуъхъа шен са дІадала кийча волчу лирически турпалхочун васт.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
19.	Стихотворенин аллегорически маъІна	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
20.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
21.	Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллегири, метафора	1	0	0	https://desharkho.ru/			
22.	Гайсултанов У. «Болат-гІала йожар» / (дацдина).	1	0	0	https://desharkho.ru/			
23.	Ширачу заманахъ ламанхойн луъра дахар гайтар	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
24.	Зуламхошца а, мохкдІалецархошца а халкъо латгийна кыйсам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
25.	Халкъийн цхъаалла-вайн ницкъ. Кхечу къаъмнашца нохчаша гергарло латтадар	1	0	0	https://desharkho.ru/			
26.	Историн уйр. Литературин теори: историн повестан жанр	1	0	0	https://desharkho.ru/			
27.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
28.	Тестировани	1	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

29.	Айдамиров А. «МухАажарш» («Йеха буьйсана» романа йукъара кийсак)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
30	«МухАажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
31	Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
32	XIX бешарахь нохчийн халкъ Хонкара дакхалхар	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
33.	Проект	1	0	1				
34.	Литературин теори: литературин турпалхо а, символ а	1	0	0	https://desharkho.ru/			
35.	Классал арахъара дешар	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
36.	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
37.	Дог цандаран некъа воккху/йоккху доІанан синан ницкъ	1	0	0	https://desharkho.ru/			
38.	Кибиев М. «Дош» (стихотворени), «Зов» (басня)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
39.	Баснин мораль. Хиллано эшийна моттаргІа	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
40.	Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/			

41.	Джунаидов А. «ХЮььнаш» (дийцар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
42.	Нохчийн эвланан Йер-дахар гайтар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
43.	Литературин теори: символ, композици	1	0	0	https://desharkho.ru/			
44.	С. Гацаев. «Дарц» (стихотворени). Поэтан позехь адам а, Иалам а	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
45.	Пушкинан поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
46.	Кусаев И. «Амалехь диканиг» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
47.	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхьа кхобьлинарг а, биографически мукъамаш а	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
48.	Литературин теори: автобиографин поэма	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
49.	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
50.	С. Дакаев. «Куйно хотту»	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
51.	А. Шайхиев. «ЧагЮ» (баллада)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

52.	Литературин теори: балладин жанр	1	0	0	https://desharkho.ru/			
53.	Сочинени	1	0	1	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
54.	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
55.	Даймахка цабоързучеран ойланаш а, сатийсамаш а	1	0	0	https://desharkho.ru/			
56.	Амаев В-Хъ. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
57.	Дайн ламасташна тешаме хилар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
58.	Декхарна тешаме хилар	1	0	0	https://desharkho.ru/			
59.	Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
60.	С. Курумова. «Дохк» (кийсак)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
61.	Литературин теори: пейзаж гайтаран исбаьхъаллин гирсаш	1	0	0	https://desharkho.ru/			
62.	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчобь»	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
63.	Даймахке безам. Патриотизман синхаам	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
64.	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар)	1	0	0	https://desharkho.ru/			

65.	Тешамах, декхарх лаьцна дийцар	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
66.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)							
67.	Пушкин А. С. «Аьнан Гуьйре» (А. Сулеймановс гочинарг)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
68.	Альфонс Доде «Тлаьххарлера урок» (дийцар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН КАЛЕНДАРНИ -ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

8 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс	ТЕРАХЬ			
		Сахьт	Таллама н белхаш	Кхолла раллин белхаш		Планаца	Билгала А	Билгал Б	
	Халкъан барта кхолларалла (4 с.)								
1.	«Таймин Биболатан илли»	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
2.	«Таймин Биболатан илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори	1	0	0	www.desharkho.ru				
3.	«Эвтархойн Ахьмадах илли»	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
4.	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
	Нохчийн йаздархойн говзарш (55 с. + 6 с.)								
5.	Бадиев С.С. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
6.	Бадиев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				

7.	Бадуев С.С. «Олдам» дийцар. Олдаман сингаттам	1	0	0	www.desharkho.ru				
8.	Бадуев С.С. «Олдам» дийцар. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маъИна	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
9.	Мамакаев М.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
10.	Мамакаев М.А. «Лаьмнийн дийцар» стихотворени	1	0	0	www.desharkho.ru				
11.	Мамакаев М.А. «Пондар» стихотворени	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
12.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ца вевза доттагI» стихотворени	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
13.	Проект.	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/				
14.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Органан йистехь» стихотворени	1	0	0	www.desharkho.ru				
15.	Классал арахъара дешар	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
16.	Сулейманов А. С. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Дог дохден цIе» стихотворени	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				

1 7.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	0	0	www.desharkho.ru				
1 8.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
1 9.	Шайхиев I.X. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хъехар	1	0	0	www.desharkho.ru				
2 0.	Шайхиев I.X. «Дарцан буса» поэма. Бакъволу доттагI	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
2 1.	Сочинени	1	0	1					
2 2.	Арсанукаев Ш.А. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
2 3.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Тимуран бЮ	1	0	0	www.desharkho.ru				
2 4.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Айтамиран илли	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
2 5.	Арсанукаев Ш.А. «Тимуран тур» поэма. Ламанхойн васташ	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				

2 6.	Хамидов I-Хь.Х. дахар, кхолларалла	1	0	0	www. desharkho.ru				
2 7.	Хамидов I-Хь.Х. «Да-коч, схьа-коч» дийцар. Хьаша ларар	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
2 8.	Хамидов I-Хь.Х. «Да-коч, схьа-коч» дийцар. Хьаша ларар	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
2 9.	Литературин теори: юмор, сатира	1	0	0	www. desharkho.ru				
3 0.	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
3 1.	Ясаев М.Д. дахар, кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу махкахь	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
3 2.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Вежарийн кьинхетам	1	0	0	www. desharkho.ru				
3 3.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт». Джанхотан васт	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
3 4.	Ясаев М.Д. «Хьоме йурт» повестан чулацам планаца бийцаре бар	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				

3 5.	Сочинени	1	0	1	ps95.ru/dikdosham/				
3 6.	Яшуркаев С.С. дахар, кхолларалла	1	0	0	www.desharkho.ru				
3 7.	Яшуркаев С.С. «МаьрКаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Мадас арабаьккхина некъ	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
3 8.	Яшуркаев С.С. «МаьрКаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Воккхачу стеган хьехам	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
3 9.	Яшуркаев С.С. «МаьрКаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Жовзанан васт	1	0	0	www.desharkho.ru				
4 0.	Яшуркаев С.С. «МаьрКаж- бодан тIехь кIайн хьобкх». Символах кхетам балар	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
4 1.	Тестиrovани	1	1	0	www.desharkho.ru				
4 2.	Абдулаев Л.Ш. дахар, кхолларалла	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
4 3.	Абдулаев Л.Ш. «Маьлхан каш» поэма. Коьрта турпалхо	1	0	0	www.desharkho.ru				

4 4.	Абдулаев Л.Ш. «Маълхан каш» поэма. Пхъеро бина сацам	1	0	0	http://ps95.ru/nohc-hiyn-tezaurus/				
4 5.	Абдулаев Л.Ш. «Маълхан каш» поэма. Поэмехъ ширачу заманан дахар гайтар	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
4 6.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	www.desharkho.ru				
4 7.	Бексултанов М.Э. дахаран а, кхоллараллин а некъ	1	0	0	http://ps95.ru/nohc-hiyn-tezaurus/				
4 8.	Бексултанов М.Э. «Дика духъо волуш»	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
4 9.	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцаран турпалхой	1	0	0	www.desharkho.ru				
5 0.	Бексултанов М.Э. «Дари» дийцар. Артуран дехар	1	0	0	http://ps95.ru/nohc-hiyn-tezaurus/				
5 1.	Бисултанов А.Д. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «ДегIаста» стихотворени. Нохчийн къоман синмехаллаш	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
5 2.	Бисултанов А.Д. «Халкъан илланчина» стихотворенин маъна	1	0	0	www.desharkho.ru				

5 3.	Гацаев С.А. дахар, кхолларалла. «Кавказ» стихотворени. Иаламан сурт	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
5 4.	Гацаев С.А. «Бѡаьстенца къамел» стихотворени. Бѡаьстенан хазалла	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
5 5.	Хасбулатов Я.И. дахар, кхолларалла. «Дош» стихотворени	1	0	0	www.desharkho.ru				
5 6.	Хасбулатов Я.И. «Стаг хила ваьлলেখъ хьо ара...» стихотворени	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
5 7.	Ахмадов М.М. дахаран а, кхоллараллин а некъ. «Лѡаьтта тѡехъ лаьмнаш а хИиттош» повесть. ИбраИим- хъаьжа	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				
5 8.	Ахмадов М.М. «Лѡаьтта тѡехъ лаьмнаш а хИиттош» повесть. Хъаша ларар. ТЮм	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/				
5 9.	Ахмадов М.М. «Лѡаьтта тѡехъ лаьмнаш а хИиттош» повесть. Данин бѡаьхаллин хъуьнарш. Повестан турпалхойн васташ	1	0	0	www.desharkho.ru				
6 0.	Проект	1	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/				

6 1.	Сатуев Хь.Д. дахар, кхолларалла. «Нашхахь» поэма. ДТатесна юрт	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
6 2.	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин маъйна	1	0	0	www. desharkho.ru				
6 3.	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин а, Умхаев Хь.С. «Нашха» стихотворенин а исбаъхьаллин башхаллаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
6 4.	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
6 5.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0	www. desharkho.ru				
	Кхечу къаьмнийн литература (3 с.)								
6 6.	Ладо Авалиани дахар, кхолларалла	1	0	0	ps95.ru/dikdosha m/				
6 7.	Ладо Авалиани «Хьаькхна буц» дийцар	1	0	0	www. desharkho.ru				
6 8.	Ладо Авалиани «Хьаькхна буц» дийцар. ЖамІдар	1	0	0	http://ps95.ru/nohc hiyn-tezaurus/				
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4					

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН КАЛЕНДАРНИ - ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

9 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурсаш	Терахь		
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		Планаца	Билгала А	Билгала Б
	Халкъан барта кхолларалла (10 с. + 1 с.)							
1.	Нохчийн халкъан барта кхолларалла а, цуьнан жанраш а.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
2.	Турпалаллин иллеш. «Геркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
3.	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
4.	«Аьккхийн Жанхотан илли»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
5.	«Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли»	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
6.	Туйранаш, шира дийцарш, аларш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
7.	Туйранаш «Чинглаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а».	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
8.	Шира дийцарш «Къиза	1	0	0	https://desharkho.ru/			

	Иадат», «Шатойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда»							
9.	Кицанаш, хIетал-металш.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
10.	Назма/Динан поэзин жанр (жанрашка хьажар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
11.	Проект	1	0	1	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
	Нохчийн йаздархойн говзарш (48 с. + 5 с.)							
12.	Г. Дудаевн, М. Сальмурзаевн кхолларалла	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
13.	Г. Нажаевн, Ш. Айсхановн кхолларалла	1	0	0	https://desharkho.ru/			
14.	Ш. Айсханов «Мало-хало» (дийцар)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
15.	Хьанал къахьегар кхиор а, Гер-дахаран ойла йар	1	0	0	https://desharkho.ru/			
16.	Литературин теори: беламе дийцаран жанр	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
17.	С. Бадугев. «Бешто» (повесть)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
18.	С. Бадугев. «Бешто» (повесть)	1	0	0	https://desharkho.ru/			
19.	Литературин теори: повестан жанр	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

20.	І. Мамакаев. «Дерриг а тІамна», «Даймехкан тІом болчохъ» стихотворенеш	1	0	0	https://desharkho.ru/			
21.	І. Мамакаев. «Турпалчу танкистан доьзал» очерк	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
22.	М. Мамакаев. «И йоблхуш йац», «КІиллочунна» стихотворенеш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
23.	М. Сулаев. «Гювтга», «Малх тоьлур бу» стихотворенеш	1	0	0	https://desharkho.ru/			
24.	Х. Эдилов. «Суьрте», «Кавказан аьрзу» стихотворенеш	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
25.	Х. Эдилов. «Темало – хьуна» стихотворени	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
26.	Гадаев М. «Даймехкан лобмашка», «ДоттагІашка» стихотворенеш	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
27.	Сочинени	1	0	1	https://desharkho.ru/			
28.	Классал арахьара дешар	1	0	0	https://desharkho.ru/			
29.	І. Мамакаев. «Кавказан латта», «ЙоІе» стихотворенеш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
30.	І. Мамакаев. «Даге» стихотворени	1	0	0	https://desharkho.ru/			

31.	Г. Мамакаев. «Сайн кГанте» стихотворени	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
32.	Г. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Поэма йешар а, ийцаре йар а	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
33.	Г. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Персонажийн синцГеналла	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
34.	Г. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Поэмехь лирически а, трагически а дерг	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
35.	Литературин теори: лирически а, эпически а поэма	1	0	0	https://desharkho.ru/			
36.	<i>Классал араьбара дешар</i>	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
37.	Тестировани	1	1	0				
38.	М. Сулаев. «Сай» стихотворенеш	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
39.	М. Сулаев. Сох муха эр д адам» стихотворени	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

40.	М. Сулаев. «ДоҶа» стихотворени	1	0	0	https://desharkho.ru/			
41.	М. Сулаев. «Лаъмнаша ца дицдо» (кортош). Дена а, добзална а йукъара йукъаметтигаш	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
42.	М. Сулаев. «Лаъмнаша ца дицдо» Тавсолтин кхолламан трагизм	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
43.	М. Сулаевн роман «Лаъмнаша ца дицдо» романехъ кегийрхойн васташ	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
44.	Литературин теори: романан жанр	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
45.	Сочинени	1	0	1	https://desharkho.ru/			
46.	Ғ.-Хъ. Хамидовн дахаран кхолларалин некъ	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
47.	Ғ.-Хъ. Хамидов. «Лийрбоцурш» стихашкахъ драма. Советски салтийн турпалалла а, добналла а	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
48.	Ғ.-Хъ. Хамидов. «Лийрбоцурш» Драмин васташ кхолларан ғирсаш	1	0	0	https://desharkho.ru/			

49.	І.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш» Драмехь мостагІчун амат	1	0	1	https://desharkho.ru/			
50.	Литературин теори: драмин жанр	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
51.	Проект	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
52.	С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «Блаьсте кхечи»	1	0	0	https://desharkho.ru/			
53.	С. Гацаев «ХІай, йоІ, делхьа, собар де»	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
54.	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
55.	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш» (стихотворени)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			
56.	Р. Супаев. «Буйса йу беттасе» (стихотворени)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
57.	Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохь» (стихотворени)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
58.	Х. Талхадов. «Сан ненан маттахь ас йазйо» (стихотворени)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
59.	Литературин теори: эпитет, символ	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/			

60.	Гайтукаева Б.«Зама» стихотворени	1	0	0	https://desharkho.ru/			
61.	Гайтукаева Б. «Хъан цийнах йара-кха со, Нохчийчоь, хъан цийнах йара». ТебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а.	1	0	0	https://desharkho.ru/			
62.	Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
63.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	https://desharkho.ru/			
64.	Шеран талламан болх. (Тест)	1	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/			
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)							
65.	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	0	0	https://ps95.ru/dikdosham/ru/			
66.	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/			
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		66	2	4				

Хьехаран-методикин латтор
Хьехаран-методикин гIо-Іамат

- Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГIала, 2019.
- Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.
- Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.
- Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.
- Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, - 2018.
- Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Илманан литература

- Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.
- Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.
- Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.
- Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен илли. – Майкоп, 2008. – 230 с.
- Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.
- Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.
- Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.
- Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.
- Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.
- Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.
- Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.
- Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

- Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.
- Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.
- Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.
- Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.
- Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.
- Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

- Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
- Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. - 159 стр.
- Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогоберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.
- Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М., 1981. – 215 с.
- Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. _ - Нальчик, 1993. – 192 с.
- Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

- Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

- Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугІат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.
- Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.
- Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.
- Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.
- Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.
- ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.
- www.urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна арахьарчу мероприятийн рекомендацйина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна арахьарчу гІулакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна арахьара гІуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна арахьара гІуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьаьжжана а, кьоман а, этнокультурин а башхаллашка хьаьжжана. Урокашна арахьарчу гІуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гІуллакхалла, церан синьобьздангалла кхио а, оьздангаллин нийса харжам бан похІма кхио.

Класс	Мероприятин формат	Тема	Дешархойн гІуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туьйранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогІар. Туьйранан иллюстраци. Тедехкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуйцуш дагадовлар.

5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. Педехкарш кхочушдар. Хаттаршна жобпаш лахар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. ЖамIаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хIун хаьа?	Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жобпаш лахар. Темаца догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	Проектин гIуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дукхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектин болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Проект тIечIагIйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаь ду.	Хааме ладогIар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жобпаш далар. Темица догIу хаттарш кечдар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
6	Горга стол	Нохчийн мотт гуттар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жобпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектин болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектин болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луь-луьург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хьажар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.

7	Илманан-талламан болх	Халкъан барта кхоллараллин а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Галашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гулйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Доьзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жобпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чобьхара дуьне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Кхоллараллин пхьалгIа	Стихашкахь суна дукха хIума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхоллараллин белхашна анализ йар. Кхоллараллин белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тIаьхьало.	Киншкашка хьажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.
8	Горга стол	ХIинцалера нохчийн литература	Темица йогу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Йеллачу темица догу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар

8	Литературин журналаш «СтелаІад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лъомар арахецар.
8	Проектийн болх	Нохчийн театран истори.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект тIечІагІйар
8	Виртуальни кхарстар	ДІайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулйар. Презентацига хьажар. Хаттарш хІиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хІоттор. Йеллачу темин цхьамогІа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Киншкийн агІонашкахула кхарстар.	ТІеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогІар. Барта йешар. Чулацамца догІу хаттаршна жьопаш далар. Къамелехь дакъалацар. ТІедехкарш кхочушдар. Къамелехь дакъалацар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Литературин-музыкинкомпозици	Йаххьашкахь литература.	Темица йогу материалаш йовзар. Докладаш кечйар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	Проектийн болх	Нохчийн литературехь керла дош (жанраш, стиль, хьажам, цхьаболчу авторийн кхолларалла)	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект кхочушйар (альбом)

9	Горга стол	<p>вайзаманан кьоначу йаздархойн проза а, поэзи а. Г. Камала «Дуьххарлера театр»).</p>	<p>Говзарш йешар. Къамелехь дакъалацар. Темица догӀу цхьамоггӀа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.</p>
---	------------	--	---